

Leszek Kędzierski*

Etyczne zarządzanie finansami firm

Wprowadzenie

Zarządzanie w firmie¹ przebiega na poziomach: strategicznym, taktycznym i operatywnym². Szczegół pierwszy dotyczy między innymi strategii: rozwoju wyrobu; procesów produkcyjnych i unowocześnienia techniki wytwarzania; rozwoju zdolności produkcyjnej i inwestycji; lokalizacji procesów przygotowania, wytwarzania i zbytu; finansowej.

Strategia rozwoju³ firmy wyznacza kierunki oraz zakres jej wzrostu i rozwoju. Ponadto akcentuje koncentrację podmiotu gospodarczego na działalności jednego rodzaju lub zróżnicowanej rodzajowo. Strategia rozwoju firmy wytwarzającej wyroby lub usługi jednego rodzaju formułuje działania dotyczące trzech następujących obszarów: rozwoju produktu; rozwoju rynku zbytu; założeń walki konkurencyjnej.

Natomiast strategia rozwoju firmy zdywersyfikowanej, obejmującej wydzielone jednostki strategiczne, sprowadza się do wyznaczenia: dziedzin działalności firmy i rozdysponowania jej zasobów między wspomniane dziedziny; rynków zbytu; koncepcji walki konkurencyjnej.

Firma powinna mieć wytyczoną strategię rozwoju. Obejmuje ona z jednej strony cel strategiczny podmiotu gospodarczego, a z drugiej zaś środki jego realizacji. Na strategię rozwoju składają się różne strategie szczegółowe, np. inwestycyjne.

* Dr Leszek Kędzierski, Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna.

¹ W niniejszym artykule pod pojęciem firmy (która zamiennie może być określana jako przedsiębiorstwo, podmiot gospodarczy) rozumie się podmiot mający osobowość prawną lub jej nieposiadający, zespalający zasoby ludzkie (kapitał ludzki), rzeczowe, finansowe i informacyjne, prowadzący działalność produkcyjną lub usługową, którego celem jest, np. osiągnięcie satysfakcjonującej wartości rynkowej firmy lub generowanie satysfakcjonującego zysku czy też maksymalizacja rynkowej wartości firmy ewentualnie maksymalizacja zysku.

² I. Durlik, *Strategie wytwarzania w przedsiębiorstwie*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 1997, nr 6, s. 9. I. Durlik, *Projektowanie restrukturyzacji przedsiębiorstw i zarządzanie projektami*, amp, Kraków –Katowice 1995, s. 207.

³ Z. Pierścionek, *Strategie rozwoju firmy*, PWN, Warszawa 1996, s. 206.

Strategia rozwoju przyjęta przez firmę determinuje jej inwestowanie. Inwestycje stanowią jeden ze środków służących realizacji strategicznego celu firmy.

W gospodarce rynkowej osiągnięcie **sukcesu finansowego** przez firmę (mierzonego, np. stopniem realizacji jej głównego celu) jest zależne od szeregu różnych czynników: zewnętrznych i wewnętrznych. Do **czynników zewnętrznych** można zaliczyć między innymi: stabilność systemu społeczno-gospodarczego i politycznego; popyt zgłaszany na wyroby gotowe i usługi wytwarzane przez firmy; fazę cyklu koniunkturalnego; politykę podatkową państwa; zakres stosowania różnych instrumentów przez bank centralny (np. stopy rezerw obowiązkowych); zakres stosowania rozmaitych narzędzi przez banki komercyjne i spółdzielcze (obejmujących, np. oprocentowanie kredytów bankowych, okres spłaty tych kredytów, karencję, prowizję bankową); oprocentowanie pieniężnych pożyczek pozabankowych; stopę inflacji.

Natomiast wśród **czynników wewnętrznych** można wyróżnić między innymi: strategię rozwoju firmy i inwestycje; potencjał gospodarczy firmy (ludzki, rzeczowy, finansowy, informacyjny); jakość wyrobów gotowych i usług wytwarzanych przez firmę; ceny wyrobów gotowych i usług ustalane przez firmę; przyjmowaną przez właściciela lub menedżerów postawę wobec ryzyka (w tym inwestycyjnego), np. skłonność do ryzyka; poziom wiedzy specjalistycznej właściciela firmy, a także jej kadry menedżerskiej i pozostałych pracowników; identyfikację menedżerów i pozostałego personelu firmy z jej celami.

Właściciele firm, a także menedżerowie powinni posiadać odpowiedni **zasób wiedzy** pozyskiwanej w procesie kształcenia i działalności praktycznej. Istotnym elementem jest także talent biznesowy. Pojmuje się go jako predyspozycje do uruchamiania i prowadzenia biznesu (właściciele firm) lub tylko do jego prowadzenia w imieniu właścicieli firm (menedżerowie). Człowiek odgrywa kluczową rolę w funkcjonowaniu firm, uczestnicząc w ich działalności operacyjnej, finansowej i inwestycyjnej.

W procesie działalności firm powinno następować systematyczne pogłębianie wiedzy przez pracowników, między innymi w zakresie firmowych finansów i zarządzania nimi, a także w dziedzinie etyki. Ostatnia kategoria powinna być obecna w różnych sferach codziennej działalności podmiotów gospodarczych. Dotyczy to na przykład relacji: właściciel – menedżerowie, menedżerowie – pozostali pracownicy, pracownicy – pracownicy, firma – inna firma (dostawcy materiałów i surowców), firma – inna firma (odbiorcy wyrobów gotowych i usług), firma (kredytobiorca) – banki komercyjne, firma (inwestor) – inna firma (miejsce inwestowania), firma (pożyczkobiorca) – inna firma (pożyczkodawca), firma – urzędy skarbowe.

W ujęciu słownikowym „etyka” to (...) ogół zasad i norm moralnych, przyjętych w danej epoce i zbiorowości społecznej; moralność⁴, a także (...) nauka o moralności zajmująca się opisem, analizą i wyjaśnieniem rzeczywistości istniejącej moralności i ustaleniem dyrektyw moralnego postępowania⁵. Z kolei przymiotnik „etyczny” oznacza między innymi (...) zgodny z nakazami etyki, moralny⁶. „Moralność” słownik definiuje jako (...) zespół wartości, norm, ocen i zasad postępowania, uznanych w jakimś społeczeństwie lub środowisku za dobre i właściwe; także postępowanie według tych norm⁷.

W niniejszym artykule przyjmuje się rozumienie terminów „etyka” i „etyczny” odpowiednio jako „moralność” i „moralny”.

Właściciele i menedżerowie zarządzający finansami firm (a także inni ludzie) są zobowiązani do przestrzegania norm prawnych. Ponadto powinni dokonywać właściwych ocen moralnych i postępować w myśl norm moralnych.

Etyka zarządzania firmą może być podzielona na różne etyki cząstkowe (szczegółowe). Można więc mówić, np. o etyce zarządzania finansami. Sfera ta jest ważna w zarządzaniu finansami, a decyzje podejmowane w jego ramach są wypełnione elementami, które mogą i powinny być rozważane z punktu widzenia etycznego.

Zarządzanie finansami firm może być umownie podzielone na: etyczne (moralne), nieetyczne (niemoralne) i aetyczne (amoralne)⁸. Etyczne (moralne) jest zgodne z zachowaniem etycznym. Zarządzanie finansami firm służy realizacji wyznaczonego celu, np. osiągnięciu oczekiwanego poziomu zysku lub satysfakcjonującej rynkowej wartości firmy, z uwzględnieniem innych elementów. Zalicza się do nich prawo, normy moralne i standardy profesjonalnego postępowania. W moralnym zarządzaniu finansami liczy się litera prawa (minimalny standard) i duch prawa, a więc poczucie sprawiedliwości. Firmy etycznie zarządzające finansami zmierzają w kierunku określenia zgodnych z naturą człowieka norm uniwersalnych. Są to normy wyższe niż wynikające z obowiązującego prawa⁹.

Miano **etycznego zarządzania finansami firm** uzyskuje takie działanie, które polega na **podejmowaniu etycznych decyzji finansowych i inwestycyjnych**, ma charakter czynnościowy i ukierunkowane jest na realizację głównego celu tych

⁴ *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. A–J, red. S. Dubisz, PWN, Warszawa 2008, s. 858. Zob. K. Długosz-Kurczabowa, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, PWN, Warszawa 2006, s. 128.

⁵ *Ibidem*, s. 858.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. K–Ó, red. S. Dubisz, PWN, Warszawa 2008, s. 715.

⁸ Ta klasyfikacja jest przeniesieniem na grunt zarządzania finansami firm modeli zarządzania przedstawionych przez M. Rybak: moralnego, amoralnego, niemoralnego. M. Rybak, *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 2007, s. 120–121.

⁹ *Ibidem*.

podmiotów. **Etyczne decyzje finansowe i inwestycyjne** można umownie określić odpowiednio jako **finansowanie etyczne i inwestycje etyczne**. Tego typu zarządzanie finansami firm można też ująć jako etyczne dysponowanie zasobami finansowymi przez firmy, mające charakter czynnościowy i ukierunkowane na realizację podstawowego celu tych podmiotów. Wymienione zarządzanie jest realizowane przez właścicieli firm lub menedżerów, dla których etyka stanowi istotną kategorię w życiu osobistym i zawodowym.

Etyczne zarządzanie finansami firm jest realizowane przez **firmy odpowiedzialne społecznie**¹⁰.

Etycznemu zarządzaniu finansami firm obce jest zjawisko **korupcji** w jakiegokolwiek postaci. Książk prof. dr hab. A. Zwoliński przedstawia **formy** korupcji i praktyk korupcyjnych, a także wymienia rozległe jej skutki. Zdaniem tego autora, istnieją trzy formy korupcji: komercyjna, urzędnicza, polityczna¹¹. Z kolei do **praktyk korupcyjnych** zalicza on np.: tworzenie luk prawnych; dawanie łapówek w zamian za obietnicę uniknięcia kosztów czy też przysporzenia korzyści; blokowanie istniejących (oficjalnych, usankcjonowanych) kanałów przepływu informacji (komunikacji) na rzecz innych kanałów (nieoficjalnych); „handel wpływami”; kradzież własności publicznej; wymuszanie niepotrzebnych wydatków; ustanawianie przywilejów; prowadzenie działalności o charakterze nielegalnym¹². Natomiast **skutki** korupcji odnoszą się do wszystkich obszarów życia publicznego. Dotyczą one:

- **moralności i kultury** – obniżeniu ulegają standardy etyczne społeczeństwa, zamiera zaufanie między ludźmi, pojawia się zjawisko tzw. hazardu moralnego (przesuwania dobrowolnych zobowiązań na innych), szerzy się niemoralność i ordynarność, premiuwane są skandal i bezwzględność;
- **socjalizacji** – redukowana jest mobilność społeczna, relacje pokrewieństwa oraz znajomości na rzecz innych relacji, następuje zmniejszenie wydajności działań społecznych, petryfikowane są nierówności społeczne;
- **prawa** – prywatne prawa własności stają się niepewne, kompromitowana jest kategoria sukcesu i konkurencyjność, zawody przedsiębiorcy i kupca kojarzone są z łapówkarstwem;
- **polityki** – skutek korupcji następuje redukowanie lub nawet pozbawienie rządów legitymacji, a więc destabilizowanie życia politycznego, następuje spadek jakości systemu rządzenia;

¹⁰ W literaturze występują różne **modele społecznej odpowiedzialności**, np.: *after profit obligation, before profit obligation*. M. Rybak, op. cit., s. 29 i n.

¹¹ A. Zwoliński, *Siedem grzechów głównych. Chciwość*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom, 2008, s. 97.

¹² A. Zwoliński, op. cit., s. 97–98.

- **ekonomii** – korupcja powoduje wzrost kosztów z powodu wysokich łapówek, wpływy budżetowe ulegają zmniejszeniu, niszczone jest fizyczna i duchowa struktura państwa¹³.

Z punktu widzenia etyki można rozpatrywać zatrudnianie na określone stanowiska w firmach. Jest to istotne między innymi ze względu na istniejące bezrobocie, z powodu którego ludzie, także o wysokich kwalifikacjach, wyjeżdżają z Polski „za chlebem”. Tymczasem ich praca mogłaby pomnażać PKB naszego państwa. Jest to oczywiście jedynie jeden z aspektów tego zjawiska.

Warto zadać następujące pytania: Czy w firmach zatrudniani są najlepsi? Czy przy zatrudnianiu decydujące są tylko kryteria merytoryczne? Do tego obszaru zagadnień należy także świadczenie pracy „na czarno” bez odprowadzania składek na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe, wypadkowe, chorobowe), a także uiszczania podatku dochodowego od osób fizycznych. Poza stroną zabezpieczenia bieżącego i perspektywicznego (na starość) ludzi decydujących się na taki sposób zarobkowania, istnieje kwestia etyczności postępowania pracodawców i pracobiorców.

Pracownicy powinni identyfikować się z celami firmy, z kolei firma powinna nie tylko godziwie ich wynagradzać, ale też w sposób należyty ich traktować, stosować w praktyce przyjęty kodeks etyczny. Właściciel i menedżer powinni finansowo i pozafinansowo doceniać pracowników. Uwzględniając aspekt wykonawczy, to dzięki nim firma generuje zysk i funkcjonuje na rynku. Takie podejście jest przejawem właściwie realizowanej **funkcji zarządzania finansami firm – motywowania**.

W firmach realizujących etyczne zarządzanie finansami nie występuje tzw. **kreacyjna rachunkowość**. J. W. Wójcik zalicza skandale powiązane z kreatywną księgowością do jednej z form **wyrafinowanych oszustw finansowych**. Autor w swojej pracy poświęconej oszustwom finansowym prezentuje różne ich rodzaje: bankowe, giełdowe i dokonywane w obrębie akredytywy, kredytowe, a także charakteryzuje: system argentyński (kredyt z kosztami wstępnymi), zaliczkowe oszustwa nigeryjskie, inwestycje w łańcuszki, piramidy, parabanki, oszustwa z wykorzystaniem cyberprzestrzeni, nowe projekty oszustw (na tle aktualnych potrzeb społecznych)¹⁴.

W firmach, w których prowadzone jest etyczne zarządzanie finansami, zatrudniani są ludzie o najwyższych kwalifikacjach (najlepsi). Nie istnieje wspomniane wyżej zjawisko wykonywania pracy „na czarno” (powodujące różne negatywne konsekwencje). Nie są wyszukiwane ewentualne luki w przepisach, które mogą generować dla nich korzyści finansowe. Pracownicy są należycie wynagradzani. Firmy nie oferują więc niskiego (lub bardzo niskiego) wynagrodzenia względem

¹³ A. Zwoliński, op. cit., s. 99–100.

¹⁴ J. W. Wójcik, *Oszustwa finansowe. Zagadnienia kryminologiczne i kryminalistyczne*, Wydawnictwo JWW, Warszawa 2008, s. 5 i n.

kwalifikacji i zakresu obowiązków pracowniczych, co zdarza się nawet w przedsiębiorstwach mających dobrą lub bardzo dobrą sytuację finansową. Występują „zdrowe” relacje płacowe między pracownikami – menedżerami i pozostałymi zatrudnionymi.

Inne firmy powinny udzielić sobie odpowiedzi na pytania: Czy pensja menedżera powinna być bardzo wiele, np. kilkadziesiąt lub sto kilkadziesiąt razy, wyższa od najniższego wynagrodzenia w firmie? Czy takie relacje są etyczne? Oczywiście, nie można kwestionować zasadności odpowiedniego wynagradzania menedżerów podejmujących decyzje i za nie odpowiadających (ekonomicznie, prawnie, etycznie), przyczyniających się do wzrostu zysku netto firmy i jej wartości rynkowej. Czy jednak aż takie dysproporcje płacowe są uzasadnione? Zagadnienie płacy – jej wysokości, siły nabywczej – jest bardzo istotne. Powinno być rozważane nie tylko z ekonomicznego punktu widzenia, ale również pod względem etycznym.

Jan Paweł II w encyklice *Laborem exercens* pisał *Problemem kluczowym etyki społecznej jest w tym wypadku sprawa sprawiedliwej zapłaty za wykonywaną pracę. Nie ma w obecnym kontekście innego, ważniejszego sposobu urzeczywistniania sprawiedliwości w stosunkach pracownik – pracodawca, jak właśnie ten: zapłata za pracę. (...) Wypada także stwierdzić, że sprawiedliwość ustroju społeczno-ekonomicznego, a w każdym razie jego sprawiedliwe funkcjonowanie, zasługuje ostatecznie na osąd wedle tego, czy praca ludzka jest w tym ustroju prawidłowo wynagradzana. (...) Za sprawiedliwą płacę, gdy chodzi o dorosłego pracownika obarczonego odpowiedzialnością za rodzinę, przyjmuje się taką, która wystarcza na założenie i godziwe utrzymanie rodziny oraz na zabezpieczenie jej przyszłości. Takie wynagrodzenie może być realizowane czy to poprzez tak zwaną **płacę rodzinną**, to znaczy jedno wynagrodzenie dane głowie rodziny za pracę, wystarczające na zaspokojenie potrzeb rodziny bez konieczności podejmowania pracy zarobkowej poza domem przez współmałżonka, czy to poprzez **inne świadczenia społeczne**, jak zasiłek rodzinny albo dodatek macierzyński dla kobiety, która oddaje się wyłącznie rodzinie; dodatek ten powinien odpowiadać realnym potrzebom, to znaczy uwzględniać liczbę osób pozostających na utrzymaniu w ciągu całego okresu, gdy nie są w stanie podjąć odpowiedzialności za własne życie¹⁵.*

Jednym z instrumentów, które mogą być wykorzystywane w ramach etycznego zarządzania finansami firm jest **ekonomia komunii**. Jej zasady mogą być stosowane przez firmy w różnym zakresie, odnoszącym się między innymi do podziału osiągniętego zysku netto.

Pojawienie się ekonomii komunii w 1991 r. było przejawem rozwoju Ruchu Focolari. Początki Ruchu zainicjowanego w Trydencie (północne Włochy) sięgają drugiej wojny światowej (1943 r.) i są związane z Chiarą Lubich (1920–2008) – jego

¹⁵ Jan Paweł II, *Encyklika Laborem Exercens*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html (dostęp: 18.11.2013).

założycielką i prezydentem¹⁶. Ruch Focolari, występujący w ponad 190 krajach wszystkich kontynentów, zmierza w kierunku powszechnego braterstwa, jedności między ludźmi, a także realizuje komunię dóbr duchowych i materialnych w wymiarach: osobowym, wspólnotowym i instytucjonalnym. Katolicy stanowią większość członków Ruchu, a oprócz nich obecni są też członkowie innych Kościołów i osoby niezwiązane z żadnym. W myśl ekonomii komunii w centrum systemu ekonomicznego znajduje się człowiek, jego szczęście, a nie powiększanie zysku. Głównym celem jest działanie firm na rynku, a także tworzenie wspólnoty osób produkujących gotowe wyroby i świadczących usługi. Umożliwia to wypracowanie zysku służącego rozwojowi firmy i rozdysponowanie jego części na rzecz osób potrzebujących. Firmy respektujące zasady ekonomii komunii realizują określoną więź celów: generowanie zysku zapewniającego ekonomiczną stabilność firmy, zaspokajanie potrzeb ludzi żyjących w niedostatku, dawanie świadectwa służącego rozwojowi idei i tworzeniu postaw właściwych ekonomii komunii, wspieranie lokalnej społeczności i troska o środowisko naturalne. Ekonomia komunii zmierza w kierunku spełnienia rozmaitych oczekiwań wszystkich interesariuszy firmy. Jest to możliwe dzięki wysokiemu poziomowi etyki działania firm w każdym aspekcie ich funkcjonowania, a także koncentracji na jakości realizowanego procesu produkcyjnego wyrobów gotowych i usług, a nie tylko na procesie ich dystrybucji. W ekonomii komunii stosuje się zasady etyki biznesu i przejrzystości w zarządzaniu firmą, osiąga się efekty synergii w procesie pracy, tworzy właściwy klimat organizacyjny, eksponuje rolę wartości duchowych¹⁷.

Osiągnięty zysk firmy, działającej zgodnie z zasadami ekonomii komunii, jest dzielony na trzy części (niekoniecznie równe) służące: celom rozwojowym firmy i godziwego wynagrodzenia pracowników, pomocy ludziom ubogim i potrzebującym, formacji człowieka (szkolenia, spotkania, kongresy)¹⁸.

Wprowadzanie i przestrzeganie zasad ekonomii komunii niewątpliwie pogłębia etyczne zarządzanie finansami firm, a wręcz zmienia jego istotę. Nie stanowi ono jednak warunku koniecznego, decydującego o traktowaniu zarządzania finansami firm jako etycznego.

¹⁶ S. Grochmal, *Kultura organizacyjna przedsiębiorstw ekonomii komunii jako determinanta jej wymiaru społecznego*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, *Ekonomia* XLII, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 403, s. 51–52. S. Grochmal, *Ekonomia komunii – propozycja Ruchu Focolari*, <http://dziennikparafialny.pl/2011/ekonomia-komunii-propozycja-ruchu-focolari/> (dostęp: 19.11.2013).

¹⁷ S. Grochmal, *Kultura ...*, op. cit., s. 52 i n.

¹⁸ A. Miłkowski, *Uwolniłem się od własności*, s. 2, <http://www.duszpasterstwo-talent.pl/swiadectwo-przedsiębiorcy-uwolnilem-sie/> (dostęp: 19.11.2013), J. Bątkiewicz-Brożek, *Bóg w ekonomii*, „Gość Niedzielny” 2012, nr 10, <http://gosc.pl/doc/1098125.Bog-w-ekonomii> (dostęp: 20.11.2013).

Etyczne decyzje finansowe firm

Firmy mogą stosować finansowanie etyczne swojej działalności – bieżącej i inwestycyjnej. **Finansowanie etyczne firm** to pozyskiwanie kapitału na realizację ich celów w różnych formach spełniających wymogi opłacalności oraz etyczne (co najmniej – minimum etyczne), akceptowanych przez firmy (właściciele, menedżerów) i właściwe danemu społeczeństwu (np. polskiemu).

Finansowanie etyczne firm ma dwa **aspekty**: podmiotowy i proceduralny.

Pierwszy aspekt – podmiotowy sprowadza się do tego, że firmy nie korzystają z zasilenia finansowego krótkoterminowego i długoterminowego uzyskanego od podmiotów niespełniających minimum etycznego. Dotyczy to niektórych form finansowania, np. pozabankowego obcego. Firma może nie korzystać z pożyczek pieniężnych od innych firm prowadzących działalność niemieszczącą się w standardach etycznych pożyczkobiorcy.

Właściciele i menedżerowie różnych szczebli zarządzania w firmach, a także w bankach komercyjnych i spółdzielczych mogą spotykać się z sytuacjami, w których występują wykluczające się wzajemnie warianty działania rozpatrywane z punktu widzenia ekonomicznego i etycznego.

Menedżerowie banku stoją przed dylematem moralnym: zobowiązanie wobec udziałowców do powiększania zysku czy ograniczanie zakresu działalności ze względów moralnych. Dążenie do powiększania zysku nie jest nielegalne w warunkach równości działań moralnych i legalnych. W wypadku natomiast braku takiej równości pojawia się szereg wątpliwości odnoszących się do moralnych ograniczeń maksymalizacji zysku przez banki. Przykładowo: Czy moralnie dopuszczalne jest obsługiwanie przez bank (świadczenie usług bankowych) firm realizujących legalną działalność, która jednak może charakteryzować się potencjalną szkodliwością dla wielu osób? Banki nie zawsze posiadają odpowiednie informacje na ten temat. Jednakże nie mogą się one uchylać od odpowiedzialności ze względu na swoją niewiedzę lub niejasności odnośnie do moralnego aspektu sytuacji. Obowiązkiem moralnym banku (menedżerów bankowych i pozostałych pracowników banku) jest poznanie swojego klienta. Aby usprawiedliwić nieświadomością swoje działanie lub jego zaniechanie, należy mieć pewność, że poczyniono należyte starania w celu pozyskania niezbędnych informacji o kliencie. Jeden z rodzajów odpowiedzialności menedżerów bankowych dotyczy wdrożenia procedur poznawania klienta. Mają one istotne znaczenie, bowiem mogą przyczynić się do wykrycia, a także identyfikacji działalności niemoralnej lub nielegalnej¹⁹.

¹⁹ B. Klimczak, *Etyka gospodarcza*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 2006, s. 122.

Drugi aspekt finansowania etycznego – proceduralny odnosi się do: zachowania firm zamierzających pozyskiwać kapitał obcy w formach kredytu bankowego lub pozabankowej pożyczki pieniężnej, sprzedaży należności przez firmy i płatania przez nie posiadanymi weksłami, wydłużania okresu spłaty zobowiązań przez firmy. Przy pozyskiwaniu obcych środków pieniężnych niezbędne są prawdziwe dokumenty i dane przedkładane przez firmę kredytodawcy lub pożyczkodawcy. Wynika to z wymogów prawnych i etycznych. Na ich podstawie bowiem będą podejmowane decyzje odnośnie do udzielenia kredytu bankowego lub pozabankowej pożyczki pieniężnej. Firmy mogą unikać sprzedaży przedsiębiorstwom faktoringowym swoich należności od podmiotów gospodarczych – odbiorców mających trudną kondycję finansową. Mogą one też powstrzymać się od płacenia posiadanymi weksłami otrzymanymi od odbiorców będących w trudnej sytuacji finansowej. Aspekt proceduralny dotyczy też cyklu obrotowego firm, który oblicza się następująco:

$$A + B - C,$$

gdzie:

A – cykl zapasów (transformacji zapasów),

B – cykl należności (transformacji należności),

C – cykl zobowiązań (odroczenia ich płatności).

Dla firmy istotna jest długość cyklu obrotowego informująca o czasie potrzebnym, aby np. zakupione materiały przekształcić w wyroby gotowe i zainkasować środki pieniężne z tytułu ich sprzedaży. Im krótszy jest cykl obrotowy, tym lepiej dla firmy. Rozpoczyna go rozdysponowywanie środków pieniężnych na zakup materiałów i surowców, a zamyka zasilenie finansowe z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych. Firmy odbiorcy mogą być zainteresowane wydłużaniem cyklu zobowiązań. Jednakże nieetyczne jest przesuwanie terminu ponad okres ustalony przez podmioty gospodarcze jako równoprawnych uczestników transakcji, bowiem inna firma dostawca oczekuje na dopływ środków pieniężnych (należności).

Tego typu zachowanie na szeroką skalę może powodować zatory płatnicze oddziałujące na płynność finansową podmiotów gospodarczych. Brak tej płynności może być przyczyną eliminowania firm z rynku.

Etyczne decyzje inwestycyjne

Firmy mogą podejmować zróżnicowane inwestycje: rzeczowe, finansowe i niematerialne. Rzeczowe polegają na budowie, rozbudowie, modernizacji (także generalnej) rzeczowych aktywów trwałych, np. budowa i wyposażenie (w ciągi technologiczne i inne elementy) nowej hali produkcyjnej; modernizacja wydziału produkcyjnego; zakup środków transportu pionowego i poziomego; zakup maszyn. Natomiast inwestycje finansowe obejmują lokowanie w rozmaite instrumenty finansowe

we: obligacje (korporacyjne, samorządowe, państwa), udziały w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, wkłady (w różnych firmach, np. spółkach komandytowych), akcje, certyfikaty inwestycyjne (emitowane przez fundusze inwestycyjne), jednostki uczestnictwa (wydawane przez fundusze inwestycyjne), depozyty na rachunkach bankowych, pożyczki pieniężne. Inwestycje niematerialne obejmują z kolei wydatki, np. na zakup programów komputerowych (o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok). Każda firma podejmuje różne rodzaje inwestycji. Jednakże zakres inwestycji uruchamianych przez firmy realizujące etyczne zarządzanie finansami różni się od podejmowanych przez firmy, w których występuje inny rodzaj tego zarządzania: nieetyczne (niemoralne) i aetyczne (amoralne).

Firmy etycznie zarządzające finansami mogą podejmować zróżnicowane rodzajowo inwestycje etyczne. **Inwestycje etyczne firm** to wydatkowane przez nie środki na aktywa trwałe (np. finansowe), które mają zwiększać ich zysk w długim okresie (ponad rok). Przy tym kapitał pieniężny jest przeznaczany na wymienione aktywa wybierane przez inwestorów z punktu widzenia kryterium opłacalności i wymogów etycznych (co najmniej – minimalnych) akceptowanych przez firmy (właścicieli, menedżerów) i charakterystycznych dla danego społeczeństwa (np. polskiego).

Warto wspomnieć, że ojciec święty Jan Paweł II pisał: *Kościół uznaje pozytywną rolę zysku jako wskaźnika dobrego funkcjonowania przedsiębiorstwa, a także Może się zdarzyć, że mimo poprawnego rachunku ekonomicznego, ludzie (...) są poniżani i obraża się ich godność oraz (...) czynniki ludzkie i moralne (...) są przynajmniej równie istotne dla życia przedsiębiorstwa*²⁰.

Natomiast ojciec święty Franciszek pisze: *Podczas gdy zyski niewielu ludzi rosną w sposób przekraczający oczekiwania, stanowiący większość oddalają się coraz bardziej od dobrobytu tej szczęśliwej mniejszości. Tego rodzaju brak równowagi rodzi się z ideologii broniących absolutnej autonomii rynków i spekulacji finansowych. (...) Do tego wszystkiego dochodzi rozpowszechniona korupcja oraz egoistyczne unikanie płacenia podatków, które przyjęły rozmiary światowe. (...) Za tymi postawami kryje się odrzucenie etyki oraz odrzucenie Boga. Zwykle na etykę spogląda się z pewną kpiarską pogardą. Uważa się ją za przynoszącą odwrotny skutek, zbyt ludzką, ponieważ relatywizuje pieniądź i władzę. Postrzega się ją jako zagrożenie, ponieważ potępia manipulację i degradację osoby. W końcu etyka kieruje do Boga oczekującego zaangażowanej odpowiedzi, wykraczającej poza kategorie rynku. (...) Etyka – etyka niezideologizowana – pozwala stworzyć równowagę i bardziej ludzki porządek społeczny*²¹.

²⁰ R. J. Neuhaus, *Biznes i Ewangelia. Wyzwanie dla chrześcijanina – kapitalisty*, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów „W Drodze”, Poznań 1994, s. 197–198.

²¹ *Adhortacja apostołska „Evangellii gaudium” ojca świętego Franciszka do biskupów prezbiterów i diakonów. Do osób konsekrowanych, do wiernych świeckich o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, Rzym, 24 listopada 2013 r., bezpłatny dodatek do „Gościa Niedzielnego” 2013, nr 49, s. 9.

Przez pojęcie inwestycji etycznych rozumie się też **inwestycje sumienia**. Dokonywane są one np. w instrumenty finansowe na giełdzie papierów wartościowych, wyemitowane jedynie przez spółki akcyjne spełniające określone minimum wymagań etycznych²².

W literaturze występuje stanowisko, zgodnie z którym inwestycje odpowiedzialne społecznie są kategorią szerszą od inwestycji etycznych. Te ostatnie są traktowane jedynie jako jeden z rodzajów **inwestycji odpowiedzialnych społecznie**, występujący obok np. inwestycji zielonych.

Właściciele i menedżerowie w inwestowaniu etycznym sięgają po informacje napływające tylko z oficjalnych kanałów informacyjnych.

Do **etycznych inwestycji finansowych** należy lokowanie w rozmaite, wyszczególnione wyżej, instrumenty finansowe spełniające dwa powyższe kryteria.

Firmy uruchamiające etyczne inwestycje finansowe polegające na udzielaniu pożyczek pieniężnych powinny rozważyć między innymi dwie kwestie: wysokość oprocentowania pożyczek oraz ocenę podmiotów, którym pożyczki mają być udzielone. Wielkość oprocentowania powinna być odpowiednia dla danego inwestora. Nie może być zbyt niska, ale i nie za wysoka. Jest ona zależna od szeregu różnych czynników. Firmy jako pożyczkodawcy nie powinny wykorzystywać swojej uprzywilejowanej pozycji. Pożyczki natomiast nie powinny być udzielane podmiotom gospodarczym negatywnie ocenianym przez inwestora z punktu widzenia etycznego.

Etyczne inwestycje finansowe nie obejmują lokowania w instrumenty finansowe emitowane przez firmy produkujące wyroby, które nie są akceptowane przez inwestorów ze względów etycznych. Dotyczy to np.: środków stosowanych do aborcji czy mających zapobiegać poczęciu dziecka; filmów i czasopism oraz przedmiotów erotycznych; wysokoprocentowych alkoholi; papierosów. Inwestorzy etyczni nie lokują kapitału finansowego w firmy: w których pracownicy są „niedopłacani”; nieregulujące terminowo zobowiązań wobec dostawców robót, usług, pracowników, banków, pożyczkodawców i pozostałych podmiotów mimo posiadania odpowiednich środków; nieterminowo dostarczające sprawozdania finansowe do Krajowego Rejestru Sądowego (co dotyczy podmiotów wpisanych do tego Rejestru); mające zaległości podatkowe, wobec ZUS i inne.

Firmy mogą też podejmować **etyczne inwestycje rzeczowe**. W ich zakres wchodzi inwestycje charakteryzujące się oczekiwaną opłacalnością oraz zaakceptowane pod względem etycznym przez podmiot inwestujący (spełniające co najmniej – minimum etyczne). Etyczne inwestycje rzeczowe nie obejmują inwestycji – budowy obiektów, w których produkowane są wymienione wyżej wyroby niespełniające

²² W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Klub Świat Książki, Warszawa 2000, s. 159.

minimum etycznych inwestorów, a także inwestowania w istniejące już obiekty, np. hurtownie, sklepy służące do obrotu tymi wyrobami. W ich skład nie wchodzi też długoterminowe lokaty w inne, istniejące już nieruchomości firm nieposiadających akceptacji etycznej inwestorów.

Inwestycje etyczne nie obejmują długoterminowych lokat w nieruchomości mieszkalne zakupywane na przetargach. Dotyczy to domów i mieszkań, których właściciele (w tym rodziny) zostali wyekskmitowani z powodu zadłużenia z tytułu zaległości czynszowych (domy i mieszkania komunalne) oraz niepokrywania kosztów eksploatacji, funduszu remontowego (mieszkania własnościowe), a także osób, które miały dług wobec banków komercyjnych (mieszkania własnościowe, domy). W inwestowaniu etycznym nie ma miejsca na tzw. superokazje wynikające z: niewiedzy właściciela, jego podeszłego wieku, braku zdolności do rozpoznawania skutków działań. Tzw. „normalne okazje rynkowe” są pochodną stopnia szybkości sprzedaży nieruchomości, papierów wartościowych i innych przedmiotów długoterminowych lokat przez właścicieli. Tego rodzaju okazje są poddawane badaniu i ocenie z punktu widzenia oczekiwanej opłacalności i spełniania co najmniej akceptowanego minimum etycznego.

Z kolei **etyczne inwestycje niematerialne** polegają, np. na zakupie i wykorzystaniu w działalności jedynie legalnego oprogramowania komputerów (o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok). Firmom etycznie zarządzającym finansami obce jest zatem instalowanie i używanie programów niemających certyfikatu legalności.

Reasumując powyższe treści, należy stwierdzić, że zagadnienie etycznego zarządzania finansami jest bardzo istotne dla firm (właścicieli, menedżerów, pracowników), a także szeregu innych podmiotów. Wprowadzanie i realizowanie etycznego zarządzania finansami, a także zwiększanie zakresu obecności elementów etycznych jest nie tylko słuszne, ale i opłacalne z ekonomicznego punktu widzenia. Takie zarządzanie powinno być przedmiotem szczególnej uwagi w teorii i praktyce.

Bibliografia

- Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” ojca świętego Franciszka do biskupów prezbiterów i diakonów. Do osób konsekrowanych, do wiernych świeckich o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, Rzym, 24 listopada 2013 r., bezpłatny dodatek do „Gościa Niedzielnego” 2013, nr 49.
- Długosz-Kurczabowa K., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 2006.
- Durlik I., *Projektowanie restrukturyzacji przedsiębiorstw i zarządzanie projektami*, amp, Kraków – Katowice 1995.
- Durlik I., *Strategie wytwarzania w przedsiębiorstwie*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 1997, nr 6.

- Grochmal S., *Kultura organizacyjna przedsiębiorstw ekonomii komunii jako determinanta jej wymiaru społecznego*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, *Ekonomia XLII, Nauki Humanistyczno-Społeczne*”, z. 403.
- Klimczak B., *Etyka gospodarcza*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 2006.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Klub Świat Książki, Warszawa 2000.
- Neuhaus R. J., *Biznes i Ewangelia. Wyzwanie dla chrześcijanina – kapitalisty*, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów „W Drodze”, Poznań 1994.
- Pierścionek Z., *Strategie rozwoju firmy*, PWN, Warszawa 1996.
- Rybak M., *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 2007.
- Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. A–J red. S. Dubisz, PWN, Warszawa 2008.
- Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, t. K–Ó, red. S. Dubisz, PWN, Warszawa 2008.
- Wójcik J. W., *Oszustwa finansowe. Zagadnienia kryminologiczne i kryminalistyczne*, Wydawnictwo JWW, Warszawa 2008.
- Zwoliński A., *Siedem grzechów głównych. Chciwość*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2008.

Netografia

- Bątkiewicz-Brożek J., *Bóg w ekonomii*, „Gość Niedzielny” 2012, nr 10, <http://gosc.pl/doc/1098125>. Bog-w-ekonomii (dostęp: 20.11.2013).
- Grochmal S., *Ekonomia komunii – propozycja Ruchu Focolari*, <http://dziennikparafialny.pl/2011/ekonomia-komunii-propozycja-ruchu-focolari/> (dostęp: 19.11.2013).
- Jan Paweł II, *Encyklika Laborem Exercens*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html (dostęp: 18.11.2013).
- Miłkowski A., *Uwolniłem się od własności*, <http://www.duszpasterstwotalent.pl/swiadectwo-przedsiębiorcy-uwolnilem-sie/> (dostęp: 19.11.2013).

Summary

Ethical finance management of firms

Finance management of firms constitutes one of the areas of management of these economic entities and includes investment decisions and financial decisions. There are different types of firms finance management. One of these is the ethical finance management. Ethical finance management of firms includes ethical investment decisions (ethical investments) and ethical financial decisions (ethical financing). The study, after the presentation of ethics, morality, concentrates on the categories of the ethical financial decisions and ethical investment decisions. The article ends concise conclusions.